

Lech Jaczynowski, Jolanta Żyśko

Zmiany w systemie jednostek organizacyjnych kultury fizycznej : w zakresie sportu i rekreacji

---

Prace Naukowe. Kultura Fizyczna 1, 13-28

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lech Jaczynowski, Jolanta Żyśko

ZMIANY W SYSTEMIE JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH KULTURY FIZYCZNEJ (w zakresie sportu i rekreacji)

Wprowadzenie

Transformacja systemowa jaka rozpoczęła się w Polsce w 1989 r. spowodowała jakościowe zmiany w sferze stosunków własnościowych oraz generalne przekształcenie mechanizmów regulujących rynek. To wszystko musiało spowodować zmiany przystosowawcze poszczególnych dziedzin życia społecznego. Dla jednych proces ten następuje szybciej, dla drugich wolniej. Nas interesować będzie dziedzina nazywana kulturą fizyczną.

Nad całością teoretycznie panował centralny organ administracji państwowej (Komitet), który na przestrzeni ostatniego czterdziestolecia nader często zmieniał swą nazwę, raz dołączając do niej turystykę, raz sport, jak również sprawy młodzieży. Teoretycznie, ponieważ za wychowanie fizyczne zawsze odpowiedzialny był resort oświaty, a za rehabilitację niepełnosprawnych resort zdrowia. Tak więc wspomniany tu organ w miarę merytorycznie mógł oddziaływać tylko na sport wyczynowy i rekreację ruchową. Od 1991 r. zrezygnowano z formuły komitetu, a organ ten przyjął nazwę Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki.

Omawiany tu organ administracji państwowej przez wiele lat posiadał swoje oddziały (komitety) wojewódzkie, które jednak po reorganizacji administracji państwowej w latach siedemdziesiątych ustąpiły miejsca wydziałom kultury fizycznej i turystyki działającym przy urzędach wojewódzkich. Te nie miały już bezpośredniej więzi z dawną centralą i podporządkowane były miejscowemu wojewodzie. Od 1989 r. sprawy kultury fizycznej zaczęły przechodzić do wydziałów (w urzędach wojewódzkich), które w nazwie często nie miały nic wspólnego z tą dziedziną. W zestawieniu opracowanym przez A. Wilczewskiego [1993] odnotowano takie nazwy jak: Wydział Infrastruktury Społecznej i Techni-

cznej, Wydział Spraw Obywatelskich, Wydział Rozwoju Regionalnego, Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych, Wydział Kultury i Spraw Społecznych, a tylko w 3 województwach istniały oddzielne wydziały kultury fizycznej (Warszawa, Poznań i Katowice).

Rola tych wydziałów, pod rządami ustawy o kulturze fizycznej z 1984 r. (Dz.U. Nr 34 poz. 181) była istotna przy zakładaniu jednostek organizacyjnych tej dziedziny, gdyż poprzez wpisanie ich do rejestru prowadzonego przez taki wydział, stowarzyszenia kultury fizycznej uzyskiwały osobowość prawną. Nie wszystkie. Zrozumienie tej osobliwości wymaga uświadomienia sobie, że system organizacyjny kultury fizycznej był kształtowany w Polsce od 1932 r. przez prawo o stowarzyszeniach (Dz.U.Nr 94 poz. 808) i miał charakter wybitnie zrzeszeniowy. Składały się nań kluby sportowe, ogniska i koła, ale też polskie związki sportowe, zrzeszenia branżowe i federacje. Niektóre, jak np. Integracyjny Klub Sportowy, Polskie Stowarzyszenie Żeglarstwa Deskowego, Bractwo Miecza i Kuszy oraz wiele innych tego typu nadal pozostawało pod jurysdykcją prawa o stowarzyszeniach, jak gdyby nie dostrzegając, że w międzyczasie powstała ustawa o kulturze fizycznej. Polski Komitet Olimpijski będąc kiedyś stowarzyszeniem wyższej użyteczności nie miał dla siebie odpowiedniego zapisu w tej ustawie. Natomiast Akademicki Związek Sportowy był wyłączony spod oddziaływania obu ustaw, bo podlegał pod ustawę o szkolnictwie wyższym. Warto nadmienić, że o ile stowarzyszenia na podstawie ustawy z 1989 r. zaczęto rejestrować w niezawisłych sądach, to stowarzyszenia kultury fizycznej rejestrowane były jeszcze w 1995 r. przez urzędnika odpowiedniego wydziału, jednego z 49 urzędów wojewódzkich lub centralnego organu administracji państwowej (obecnie UKFiT) i dopiero nowa, uchwalona przez Sejm ustawa o kulturze fizycznej ma ten stan zmienić. W chwili pisania tych słów oczekiwała ona jednak jeszcze na ewentualne poprawki Senatu i nie był znany jej ostateczny kształt.¹

Zarysowany wyżej obraz oddaje w bardzo ogólnym zarysie makrostrukturę organizacyjną interesującej nas tu dziedziny, jaka istniała w Polsce na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Dla pełności tego obrazu należy dodać, że stowarzyszenia traktowane zawsze były jako organizacje non profit i najpierw w ogóle nie mogły prowadzić działalności gospodarczej, licząc jedynie na dotacje. Potem gorset przepisów nieco rozluźniono i umożliwiono pewną przedsiębiorczość w ramach tzw. działalności statutowej.

Fundusze przekazywane przez państwo na rozwój tej dziedziny na początku lat dziewięćdziesiątych uległy drastycznemu obniżeniu. Podczas posiedzenia Senatu AWF Warszawa w 1994 r. dr Stefan Paszczyk, prezes UKFiT ocenił, że

---

¹ Ostatecznie nowa ustawa o kulturze fizycznej uchwalona została 18. 01. 1996 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 113)

fundusze te zmalały relatywnie około pięciokrotnie od początku obecnego dziesięciolecia. Równocześnie jednak zbagatelizował wówczas uwagę zebranych o nowych trendach w kulturze fizycznej, przejawiających się głównie w narodzinach prywatnej przedsiębiorczości, która nie prosi o dotacje z budżetu państwa, a wręcz odwrotnie, w formie podatków sama go zasila. Potem jednak kierowany przez niego Urząd wyasygnował pewne środki na zbadanie zmian jakie w kulturze fizycznej wywołała transformacja systemowa, którą przechodzi nasz kraj. W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną częściowe wyniki tych badań.

Zasady transformacji systemowej

Resort kultury fizycznej był w minionych latach reformowany wielokrotnie. Najczęściej spowodowane to było doraźnymi potrzebami. Zmiany obecnie zachodzące mogą być więc różnej natury. Z jednej strony zwykłe reorganizacje, z drugiej przemiany będące wyrazem przystosowywania się do nowych warunków narzuconych transformacją zasad funkcjonowania całego kraju.

Zasady te, opisywane przez autorów, sprowadzają się na ogół do niżej wymienionych wyznaczników:

- wyrugowania z życia społecznego autorytarnego sposobu sprawowania władzy i wprowadzenie na jego miejsce autentycznej demokracji parlamentarnej i samorządowej,
- zamiany systemu nakazowo-rozdzielczego, nazywanego też niekiedy planowaniem centralnym, na system oparty o mechanizmy rynkowe, gdzie decydującą rolę w kształtowaniu ceny towaru lub usługi odgrywa prawo podaży i popytu, a konkurencja jest głównym regulatorem rynku,
- przejścia od dominacji własności państwowej do dominacji własności prywatnej, przy założeniu bezwzględnie równego traktowania wszystkich podmiotów gospodarczych².

Pierwszy z wyżej wymienionych wyznaczników jest od dawna niejako zakodowany w stowarzyszeniowym modelu polskiej kultury fizycznej. Samorządowy, w olbrzymiej większości, charakter jednostek organizacyjnych tej dziedziny mógł być niekiedy wypaczony, ale sam mechanizm kolegialnego podejmowania decyzji (uchwał) na drodze ich przegłosowania, czy obsadzania stanowisk funkcyjnych na drodze wyborów przeprowadzanych co pewien ściśle określony czas (kadencja), był zawsze w tych organizacjach bezwzględnie obowiązujący.

---

² Porównaj: M.Nasiłowski, *Transformacja systemowa w Polsce*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 1995, s. 17.

Była to wręcz praktyczna szkoła demokratycznego funkcjonowania, której dorobek teraz można przenosić na inne obszary życia społecznego i obywatelskiego. Tak więc to raczej praktyki stosowane w stowarzyszeniach mogą być wzorem dla zmian transformacyjnych (w tym zakresie) w kraju niż odwrotnie. Należy tu jednak pamiętać, że na początku lat dziewięćdziesiątych komitetowa struktura centralnego organu administracji państwowej w dziedzinie kultury fizycznej została zastąpiona urzędem z jednoosobowym organem – prezesem.

W tej sytuacji znacznie ciekawiej dla naszych rozważań prezentują się dwa następne wyznaczniki. Pierwszy z nich dotyczący wprowadzenia mechanizmów rynkowych, regulowany był pakietem ustaw, które umożliwiły wreszcie przeprowadzenie postępowania upadłościowego wobec niewydolnych przedsiębiorstw, likwidowały preferencje sektora państwowego, wprowadzały jednolite zasady podatkowe dla wszystkich podmiotów itp.

Dla stowarzyszeń, a wśród nich stowarzyszeń kultury fizycznej, oznaczało to jakościowo nową zmianę. Pamiętajmy, że po raz pierwszy (z jednym tylko drobnym wyjątkiem) podstawą prawną dla działalności gospodarczej organizacji społecznych stała się dopiero ustawa o drobnej wytwórczości z 1985 r. (Dz.U.Nr 3, poz. 11), a zwłaszcza jej artykuł 27 i wydane na tej podstawie w tym samym roku rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie działalności gospodarczej takich organizacji (Dz.U.Nr 51, poz. 265 z późn.zm.). Przewidywało ono działalność w formie bezpośredniej (jednak z wyodrębnieniem księgowym) oraz organizacyjnie wyodrębnioną w formie udziału w spółce lub spółdzielni. Jednak po uchyleniu wspomnianej wyżej ustawy również oparte na niej rozporządzenie utraciło moc prawną.

Kolejnym aktem prawnym odnoszącym się do tych spraw była ustawa o działalności gospodarczej z 1988 r. (Dz.U.Nr 41, poz. 324 z późn.zm.). W art. 1 tej ustawy stwierdzono, że: „Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej jest wolne i dozwolone każdemu na równych prawach z zachowaniem warunków określonych przepisami prawa”.

Ta ostatnia ustawa, łącznie ze wspomnianym wyżej pakietem ustaw transformacyjnych, umożliwiła dokonanie głębokiej przemiany w zasadach funkcjonowania takich dziedzin jak kultura fizyczna - tzn. opartych do tej pory na działalności organizacji społecznych. Mogły one wreszcie prowadzić działalność gospodarczą i to nie tylko w zakresie tzw. działalności statutowej, które to pojęcie w zasadzie straciło rację bytu, chociaż w świadomości społecznej dalej funkcjonuje.

Proces ten jednak następuje bardzo powoli. W organizacjach tych dalej liczy się głównie na dotacje. Znamienny jest tu przykład Akademickiego Związku Sportowego, którego Zarząd Główny wykazał na Zjeździe tej organizacji w grud-

niu 1995 r., że jego dochody własne stanowiły w ciągu pierwszych 10 miesięcy tego roku niespełna 7% wszystkich wpływów (wśród których dominowały dotacje z UKFiT oraz MEN-u)³. Na szczeblu podstawowym, w klubach sportowych tej organizacji, wyglądało to nieco lepiej, bo np. w największym jakim jest AZS-Warszawa deklarowano, iż dotacje tylko nieznacznie przekraczają połowę wszystkich dochodów. Nie uwzględniano jednak w tym rachunku dotacji ukrytych, jakimi są np. darmowy wynajem obiektów sportowych przez macierzystą uczelnię i inne świadczenia typu lokalowego, transportowego itp.

Charakterystyczna w tym względzie jest wypowiedź wice prezesa UKFiT Eugeniusza Pietrasika, wygłoszona w Warszawie w 1995 r. podczas międzynarodowej konferencji nt. „Przeobrażenia kultury fizycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej”, który stwierdził, że na świecie na sport, z tak zwanego sponsoringu płynie około 60% środków, podczas gdy w Polsce środki te stanowią tylko około 10%, a reszta, tj. około 90% dochodów takich organizacji, pochodzi z dotacji (rządowych i samorządowych).

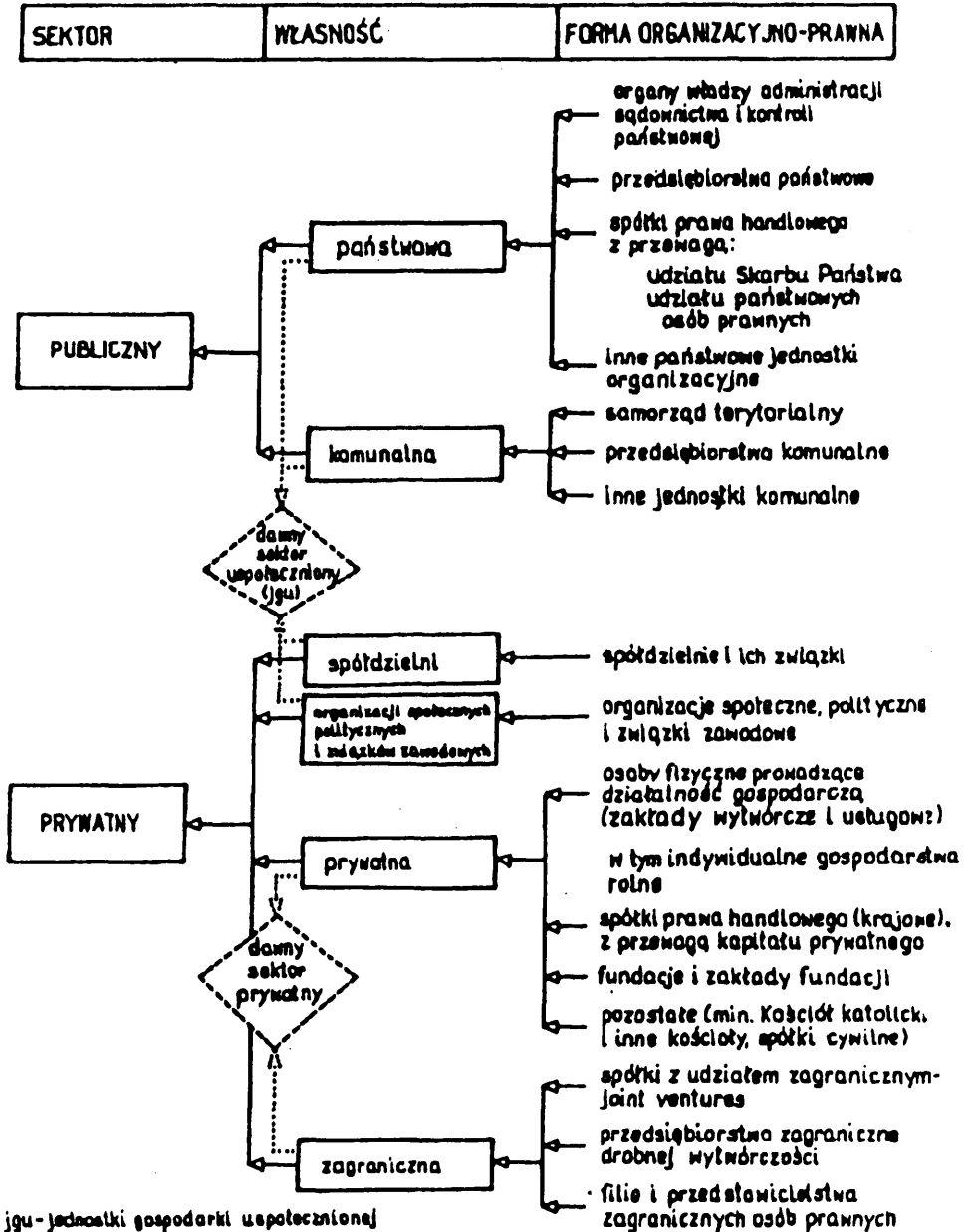
Fakt ten wiąże się bezpośrednio z trzecim wyznacznikiem, jakim jest dominacja własności prywatnej. Formalnie sytuacja jest pod tym względem znakomita. Jednym z pierwszych pociągnięć transformacyjnych w naszym kraju było zlikwidowanie sektora uspołecznionego (ryc. 1). Pozostałe po nim organy administracji państwowej, komunalnej i samorządowej (terytorialnej) utworzyły sektor publiczny. Natomiast organizacje związkowe, polityczne, stowarzyszenia, spółdzielnie itp. zostały zaliczone do sektora prywatnego. Tłumaczy to zresztą dobrze fakt tak znacznego zmniejszenia dotacji z budżetu państwa na działalność kultury fizycznej. Skoro jest ona złożona z prywatnych organizacji to trudno wymagać, żeby ją zasilać w taki sposób jak dotychczas. Tylko czy mechaniczne, czysto formalne „sprywatyzowanie” tej dziedziny, w świetle podanych wyżej faktów dalszego dofinansowywania stowarzyszeń kultury fizycznej w tak znacznym procencie, upoważnia do twierdzenia, że poddała się ona już transformacji? Chyba nie.

Obserwacja innych dziedzin pozwala stwierdzić, że prywatyzacja dotychczasowych przedsiębiorstw państwowych wszędzie przebiega dosyć opornie, a sektor prywatny rozwija się dynamicznie głównie dzięki powstawaniu od podstaw nowych firm. Dlaczego w kulturze fizycznej miałyby być inaczej? Rodzą się więc podstawowe pytania. Czy mamy już w tej dziedzinie autentyczną prywatną przedsiębiorczość? W jakich formach własności się ona koncentruje i jaki jest jej potencjał? Wreszcie czy procent własności prywatnej osiągnął tu „masę krytycz-

---

³ Porównaj: materiały z XVI Zjazdu Akademickiego Związku Sportowego, Warszawa 16-17. 12. 1995 r. s. 55.

SCHEMAT ORGANIZACJI GOSPODARKI

Ryc. 1. Transformacja schematu organizacyjnego gospodarki narodowej
(Źródła: Rocznik Statystyczny 1991, Wyd. G. U. S.)

ną”, której przekroczenie przesądza w sposób trwały o zajściu przemiany transformacyjnej również w danej dziedzinie.

Założenia badawcze

Charakterystyka każdego systemu organizacyjnego, w tym również kultury fizycznej, i analiza zachodzących tu zmian możliwa jest przy pomocy metod badawczych właściwych dla nurtu uniwersalistycznego w organizacji, lub jak wolą go nazywać niektórzy – kierunku administracyjnego. Twórca polskiej szkoły administracyjnej J.Starościak [1972], zalecał przy badaniach tego typu:

- analizę dokumentów,
- rejestrację faktów i ich opis,
- liczbowe ujęcie zjawisk,
- przeprowadzenie wywiadów terenowych.

Wszystkie te techniki zostały w niniejszej pracy wykorzystane, zgodnie ze standardami przyjętymi dla tego typu badań. Jedynie liczbowe ujęcie zjawisk wymagało nowego podejścia do zagadnienia, ponieważ mała wiarygodność danych uzyskiwanych od organizacji społecznych spowodowała, iż od 1986 r. Główny Urząd Statystyczny zaprzestał publikować o nich jakiegokolwiek dane, a to co dotyczyło kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku podawane było na odpowiedzialność Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki.

Pomijając tu już wybiórczy dobór prezentowanych organizacji i nieprecyzyjne nazewnictwo działów kultury fizycznej, w których one działają, z danych opublikowanych w Roczniku Statystycznym 1994 wyraźnie widać gwałtowne załamanie się systemu w 1991 r., kiedy to liczba jednostek organizacyjnych nagle zmalała prawie o połowę.

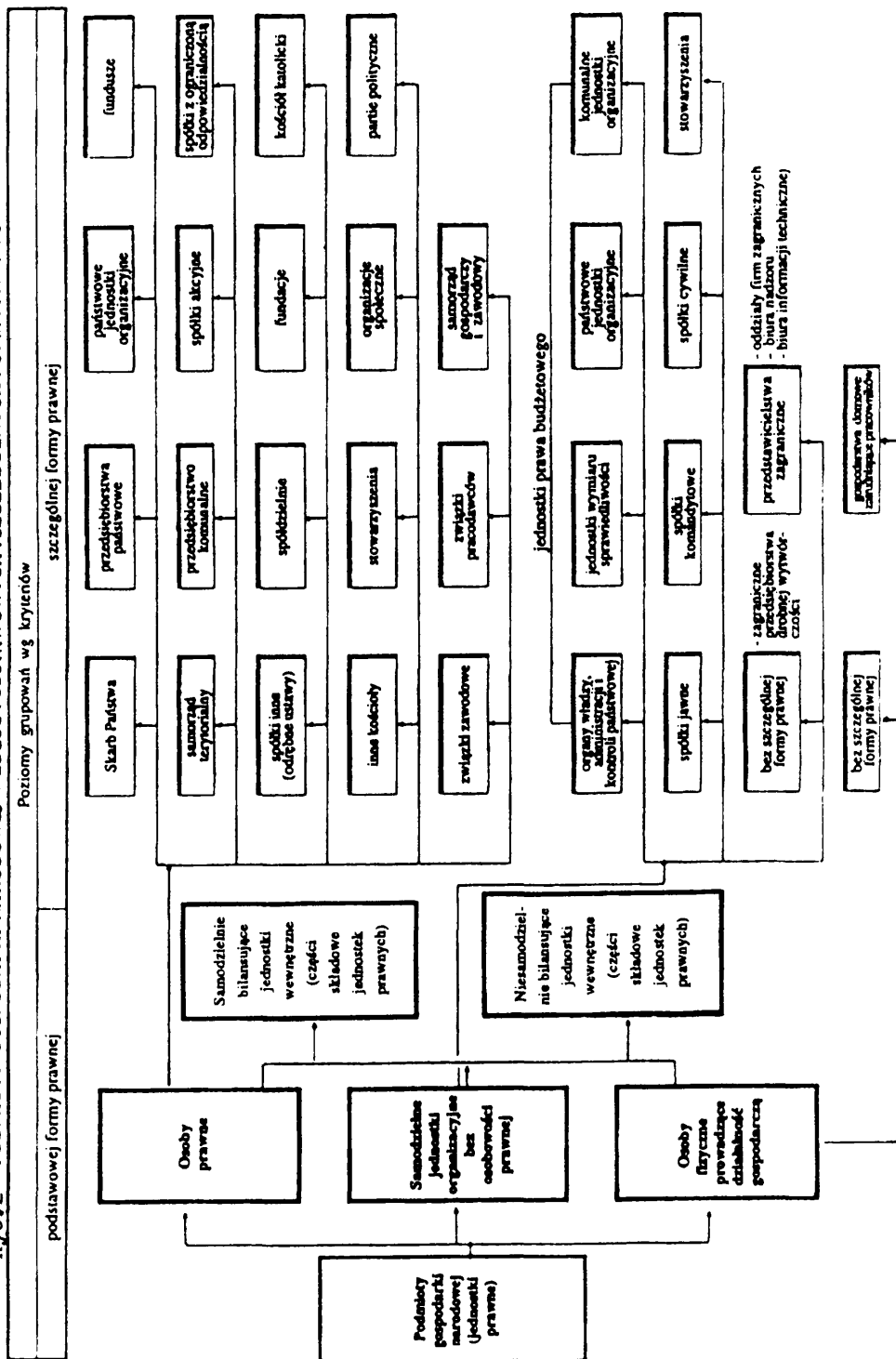
Niestety ani w UKFiT, ani w GUS nie można było uzyskać danych o rodzącej się prywatnej przedsiębiorczości w kulturze fizycznej. Tymczasem znajomość tej dziedziny i intuicyjny jej osąd podpowiadał nam, że działalność taka istnieje i to w niemałym zakresie.

Pełną gamę tych możliwości odzwierciedlono na ryc. 2. Dla naszych dalszych rozważań istotna jest druga część tej ryciny, która grupuje podmioty gospodarcze wg szczególnej formy prawnej. Widzimy tam przedsiębiorstwa państwowe i komunalne, spółki cywilne, spółki prawa handlowego, spółdzielnie, stowarzyszenia i wiele innych.

Dotarcie do nich okazało się możliwe dzięki powszechnemu systemowi identyfikacji podmiotów gospodarki narodowej – REGON. Jednostki podejmujące działalność gospodarczą uzyskują numer składający się z 26 cyfr, pogrupowanych w sześć członów oznaczających: identyfikator danej jednostki, podporząd-

Ryc. 2 PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WEDŁUG PODSTAWOWYCH I SZCZEGÓLNYCH FORMI PRAWNYCH

Źródło: Zmiana strukturalna otu podmiotów gospodarki narodowej w 1994 r. GUS, Warszawa 1995, s. 8.

kowanie organizacyjne, rodzaj jednostki, formę sterowania, branżę, lokalizację interesującej nas jednostki i rodzaj prowadzonej działalności.

W badaniach tutaj prezentowanych (pełne – ogólnokrajowe) posłużono się członami, przy pomocy których wybierano wszystkie jednostki deklarujące działalność w kulturze fizycznej jako pierwszorzędową (EKD=926). Pewne utrudnienie spowodowało w naszych badaniach przejście w GUS -ie w 1994 r. z kodowania danych wg Klasyfikacji Gospodarki Narodowej na numerację tzw. Europejskiej Klasyfikacji Działalności, co wiązało się ze zmianą kodów. W ramach tego zbioru wysortowano dodatkowo:

- państwowe jednostki organizacyjne
- stowarzyszenia kf, oraz działające na podstawie prawa o stowarzyszeniach
- spółki prawa handlowego
- spółki cywilne
- spółdzielnie
- fundacje
- i inne

Jednocześnie mając pełną świadomość, że większość stowarzyszeń kultury fizycznej nie podjęła działalności gospodarczej i nie starała się nawet o numer REGON-u, sięgnięto do niepublikowanych danych źródłowych UKFiT o stowarzyszeniach, które dzięki temu można było pogrupować wg logiki przyjętej w niniejszym opracowaniu.

Umożliwiło to zaprezentowanie stanu organizacyjnego polskiej kultury fizycznej – w zakresie sportu i rekreacji ruchowej – jaki istniał w połowie 1995 r.

Materiał badawczy i jego analiza

Przystępując do badań zdawano sobie w pełni sprawę, że proponowana tu metoda nie była jeszcze w tej dziedzinie wykorzystywana. Trzeba było w związku z tym pokonać szereg problemów interpretacyjnych oraz zweryfikować wiele niejasnych sytuacji jakie w trakcie badań się pojawiły.

Z tego względu całość należy bardziej traktować w kategoriach pilotażowych, które jednak otwierają w przyszłości szansę łatwego docierania do danych charakteryzujących to co dzieje się w polskiej kulturze fizycznej. Zwłaszcza, że podobne postępowanie okazało się możliwe także w zakresie parametrów finansowych charakteryzujących działalność tych organizacji.

Ogólne dane o stanie organizacyjnym kultury fizycznej jakimi dysponował UKFiT były niestety tylko przybliżone. W udostępnionym nam materiale dwa

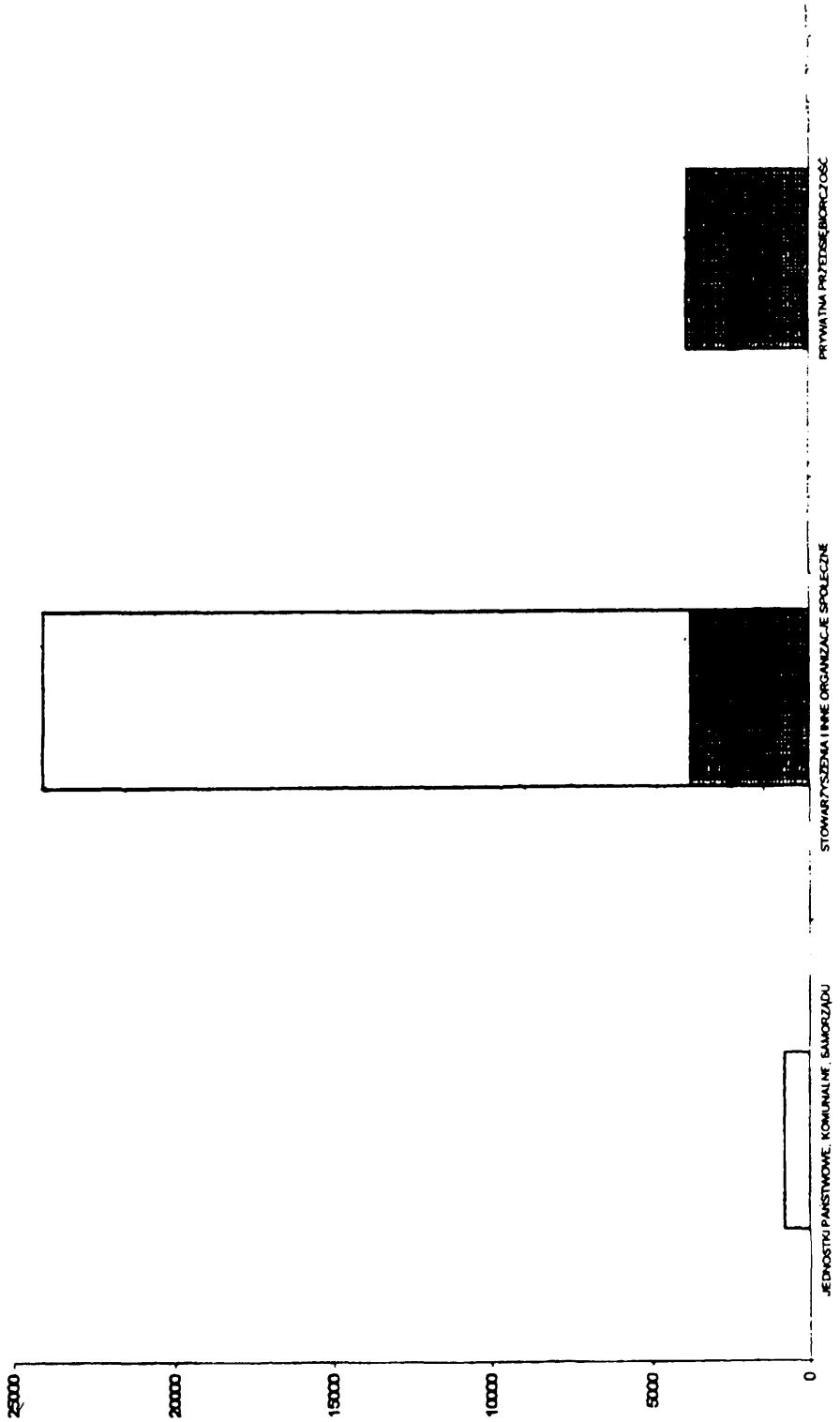
Tab. 1. Podmioty gospodarcze działające w dziedzinie kultury fizycznej (wg EKD)

Podmioty gospodarcze województwa	Ogółem (3+4+50)	w tym						w tym		
		Jednostki państwowe, komunalne, samorządu terytorialnego	Stowarzyszenia i inne organizacje społeczne	Prywatna przedsiębiorczość (6+7+8+9)	spółki cywilne	spółki kodeksu handlowego	osoby fizyczne	funkcje		
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Polska	8 516	796	3 786	3 934	508	153	3 167	106		
warszawskie	870	37	284	549	90	45	383	31		
białsko-podlaskie	19	3	7	9	2	0	7	0		
białostockie	117	12	41	64	7	0	55	2		
bielskie	253	17	154	82	9	1	70	2		
bydgoskie	212	19	108	85	13	5	66	1		
chelmskie	33	6	19	8	2	0	6	0		
ciechanowskie	51	8	24	19	1	0	18	0		
częstochowskie	133	7	77	49	4	0	45	0		
elbląskie	85	12	54	19	4	0	15	0		
gdańskie	339	27	143	169	19	17	126	7		
gorzowskie	138	16	60	62	1	1	58	2		
jeleniogórskie	133	18	52	63	9	4	50	0		
kaliskie	156	10	72	74	12	0	61	1		
katowickie	1 113	99	558	456	53	9	378	16		
kieleckie	136	12	70	54	7	2	45	0		
konińskie	38	6	20	12	1	0	11	0		
koszalińskie	158	19	54	85	10	1	74	0		
krakowskie	372	27	161	184	32	11	135	6		
krośnieńskie	75	5	50	20	2	0	17	1		

1	2	3	4	5	6	7	8	9
leszczyńskie	74	10	36	28	2	1	25	0
lubelskie	207	11	133	63	5	3	53	2
łomżyńskie	37	0	24	13	1	1	11	0
łódzkie	262	25	87	150	13	12	117	8
nowosądeckie	273	24	80	169	26	2	139	2
olsztyńskie	192	19	61	112	8	5	99	0
opolskie	197	15	96	86	13	3	69	1
ostrołęckie	28	3	22	3	0	0	3	0
piłskie	106	12	44	50	3	2	45	0
piotrkowskie	84	12	30	42	9	0	33	0
płockie	52	8	28	16	4	0	12	0
poznańskie	311	42	94	175	25	14	125	11
przemyskie	57	6	31	20	2	0	18	0
radomskie	101	13	52	36	5	0	31	0
rzeszowskie	138	16	82	40	8	0	32	0
siedleckie	79	6	47	26	2	1	22	1
sieradzkie	66	10	41	15	2	0	13	0
skiermiewickie	53	7	27	19	2	0	17	0
ślupskie	75	14	22	39	3	0	33	3
suwałskie	92	19	38	35	4	0	31	0
szczecińskie	339	25	94	220	31	9	179	1
tarnobrzeskie	64	6	47	11	2	0	9	0
tarnowskie	104	6	37	61	3	1	57	0
toruńskie	163	15	81	67	8	0	57	2
wałbrzyskie	147	21	86	40	9	1	30	0
włocławskie	53	2	25	26	3	0	22	1
wrocławskie	350	37	128	185	29	2	150	4
zamojskie	51	10	30	11	0	0	11	0
zielonogórskie	172	29	64	79	5	0	73	1

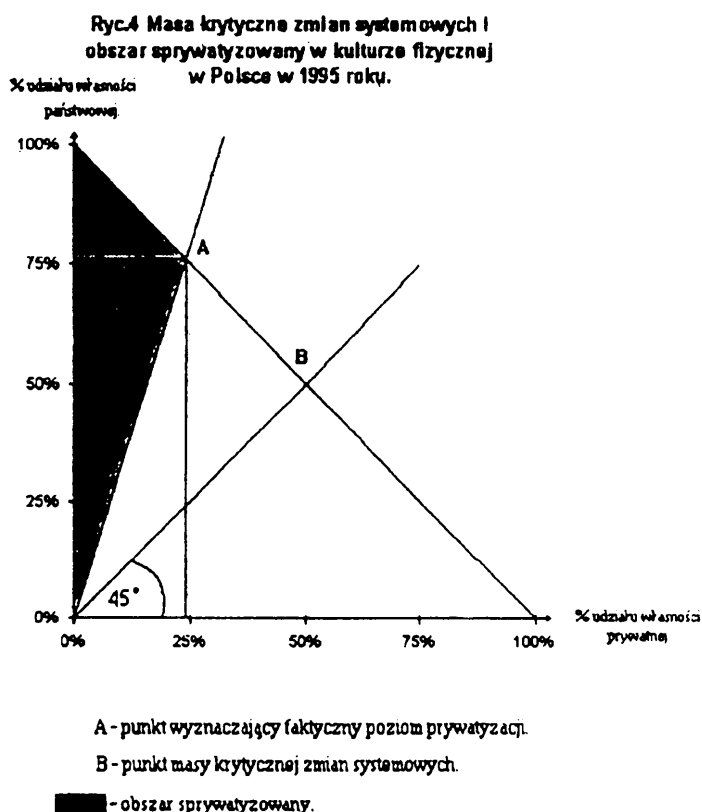
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 3. STRUKTURA GRUP JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH DZIAŁAJĄCYCH W DZIEDZINIE KULTURY FIZYCZNEJ W POLSCE
/wg EKD/ (stan na 30.06.1995r.)

województwa (bydgoskie i radomskie) w ogóle nie przesłały danych do centrali. Wśród pozostałych wiele pozycji budziło wątpliwości, jak np. w województwie białostockim zastanawiała nienaturalnie duża liczba stowarzyszeń (w porównaniu z innymi województwami). Ponieważ ogólne jednak dane dotyczą całej Polski, przyjęto że można je traktować jako pewny szacunek interesującego nas tu zjawiska.

Wynika z nich, że w analizowanym okresie mieliśmy w Polsce 24153 jedno-

stki organizacyjne kultury fizycznej typu stowarzyszeniowego. Posługując się systemem REGON ustaliliśmy, że podjęło działalność gospodarczą 3786 spośród nich, tzn. nieco ponad 15%.

Obok nich rozwijała się prywatna przedsiębiorczość w postaci spółek cywilnych (508 jednostek), spółek kodeksu handlowego (153), wśród których domino-

wały spółki z o.o. (143), sporo było fundacji (106) i aż 3167 podmiotów bez szczególnej formy prawnej – co oznacza zarejestrowaną przedsiębiorczość osób fizycznych. Tej ostatniej nie należy bagatelizować, bo jednostki takie prowadząc naukę pływania, gry w tenisa, czy w zakresie innych form ruchowych, obsługiwały często więcej klientów niż niejedno ognisko TKKF-u czy klub sportowy.

Rozkład tych jednostek w kraju był nierównomierny. Sytuację w tym zakresie obrazuje tabela 1, a proporcje przedstawiono na ryc. 3. Najwięcej prywatnych jednostek organizacyjnych w dziedzinie kultury fizycznej było w Warszawie (549) i w Katowicach (456) – co pokrywa się z danymi ogólnopolskimi dotyczącymi innych dziedzin życia. Sporo było też w dużych miastach. Z mniejszych województw najlepiej prezentowało się nowosądeckie, posiadając aż 169 takich jednostek. Pozostałe miały ich jednak znacznie mniej, a na ostatnim miejscu plasowało się łomżyńskie z zaledwie 3 jednostkami tego typu.

Przyjmując więc (w dużym uproszczeniu), że działalność gospodarczą na większą skalę prowadziły te jednostki, które postarały się o numer REGON-u, to w całej kulturze fizycznej mieliśmy w 1995 r. 8516 różnych podmiotów gospodarczych (w tym jednak 796 jednostek państwowych) – a łącznie wszystkich podmiotów było 28883. Z tego do sfery działalności gospodarczej w prywatnych formach własności zaliczyć można chyba tylko stowarzyszenia, które postarały się o numer REGON-u (3786) oraz inne formy tzw. prywatnej przedsiębiorczości (3934). Oznacza to, że tylko około 25% podmiotów działających w kulturze fizycznej dostosowało się w większej lub mniejszej mierze do zasad narzuconych przez transformację systemową w kraju (ryc. 4). Tym samym nie został jeszcze osiągnięty punkt krytyczny przesądzający o możliwości zaliczenia tej dziedziny do tych, które poddały się procesom transformacyjnym w zakresie dostosowania do rynkowych reguł gry.

Podsumowanie

Zachodzące zmiany w strukturze jednostek organizacyjnych kultury fizycznej, jakie obserwujemy od 1989 r. – roku transformacji systemowej – powodują stopniowe przystosowywanie się tej dziedziny do nowych warunków. Nie osiągnęły one jednak jeszcze tzw. masy krytycznej, upoważniającej do stwierdzenia, że dana dziedzina trwale dostosowała się do założeń transformacji jaka rozpoczęła się w naszym kraju. Symptomatyczny jest też tu brak zainteresowania władz resortu nowym rodzajem się zjawiskiem prywatnej przedsiębiorczości w kulturze fizycznej. Częściowo było to usprawiedliwione brakiem metody pozwalającej uchwycić analizowane tu zjawisko.

Rozpracowanie metody docierania do interesujących nas tu danych poprzez REGON usuwa tę trudność. Ponieważ zaś od 1 stycznia 1996 r. obowiązek po-

siadania numeru identyfikacyjnego będzie powszechny, to metoda ta wydaje się mieć przed sobą dużą przyszłość.

Literatura

1. Drucker P., *Innowacja i przedsiębiorczość (praktyka i zasady)* PWE. Warszawa 1992.
2. Izdebski H., *Fundacje i stowarzyszenia (teksty i objaśnienia ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień prowadzenia działalności gospodarczej - stan prawny na rok 1994)*. Wyd. Omnia, Warszawa 1994.
3. Jaczynowski L., Żyśko J., *Przekształcenia w systemie organizacyjnym kultury fizycznej w Polsce w dobie transformacji ustrojowej, część I, Kultura Fizyczna 1994, nr 11-12, oraz część II, Kultura Fizyczna 1995 nr 1-2*.
4. Jaczynowski L., *Kierowanie i działalność w organizacjach społecznych*. Wyd. Prywatnej Wyższej Szkoły Businessu i Administracji, Warszawa 1995.
5. Klisiński J., *Marketing w sporcie*, Wyd. Resortowe Centrum Metodyczno-Szkoleniowe Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa 1994.
6. Mastyk-Musiał E., *Zarządzanie zmianami w firmie*, Wyd. Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1995.
7. Nasiłowski M., *Transformacja systemowa w Polsce*, Wyd. Key Text, Warszawa 1995.
8. Sawicki W., *Aktualne regulacje prawne w sporcie (zagadnienia wybrane)*, Wyd. Resortowe Centrum Metodyczno-Szkoleniowe Kultury Fizycznej i Sportu, Warszawa 1995.
9. Spoczyńska E., *O spółkach od A do Z*, Wyd. Ośrodek Doradztwa i Szkolenia. Jaktorów 1995.
10. Starościak J., *Zarys nauki administracji*, PWE Warszawa 1972.
12. Wilczewski A., „Kultura fizyczna w urzędach wojewódzkich”, *Trening* 1993 nr 3.

SUMMARY

Lech Jaczynowski, Jolanta Żyśko

**CHANGES IN PHYSICAL EDUCATION ORGANIZATIONAL UNITS IN THE FIELDS
OF SPORTS AND RECREATION**

Social and political transformation that has been going on in Poland since 1989 exerted its influence on physical education too. The national administration organs have been exerting their influence on that branch of community life, mainly by means of indirect methods. Physical education organizational forms have assumed different forms: from sports associations through companies based on commercial and civil law to foundations. The process of organizational transformation is still going on. Its final shape will be established by the new Physical Education Act.